

MOLIŠKI HRVATI

naša čeljad s one bane mora i živi muzej neprekinutih svehrvatskih veza

Piše: **DOMAGOJ VIDOVIĆ**

Smrčka tega smišane

Iako se grustim sveze knjige koje mijenjaju život, ipak za neke od njih mogu reći da su na tijek moge života i javno mi djelovanje utjecale. Do jedne sam knjige došao putem koji rijetko kroćim jer kad mi neki javnik na državnoj dalekovidnici ili u srednjostrujaškoj tiskovini hvali neko djelo, obično mi je to znak da ga ne treba čitati. Ipak, na temelju sam nekoliko javnih nastupa Davora Velnića i pročitanih njegovih ogleđa posvećenih Grgi Gamulinu shvatio da bih toga puta ipak mogao poslušati savjet poznavatelja lika i djela dotičnoga. Grgu sam Gamulina dotad isključivo promatrao kao povjesničara umjetnosti, čiji je članak u časopisu *Kritika* bio neizravnim povodom za objavu *Sarajevske deklaracije o hrvatskom jeziku* 1971. (u novinama objavljene pod naslovom *Kada ćemo odgovoriti Grgu Gamulinu?*). Ne kanim vam ovom zgodom preporučavati Gamulinov *Ilirijin smiješak*, koji sam pronašao na policama institutske knjižnice, nego se prisjetiti redaka u kojima je pisao o Hvarkinjama (namjerno se služim povijesnim ženskim etnikom) koje su se penjale na hvarske visove, odakle im je pogled bludio na *onu banu mora* i kamo su se, prije tko zna koliko stoljeća, neki njihovi predci uputili kako bi se spasili od turskoga zuluma. Slika je to koju

sam neprestance vrtio u mislima dok sam zrakoplovom nadlijetao Jadransko more otputivši se na 6. Međudržavni susret hrvatske književnosti koji se od 8. do 12. kolovoza 2024. održao u Mundimitru u Molizeu, središtu hrvatstva na talijanskoj strani Jadrana. Mundimitar je 120 godina prije mogega dolaska (1904.) oslikao prezimenjak mi Emanuel, a prije deset godina (2014.) pohodila ga je moja mlađa sestra Anđela, tako da se ne mogu gorditi kako sam prvi Vidović koji se ondje našao.

Jena lendza mora nas dili... ma srce nas drži skupa

Kad se putuje u nepoznato, raspoloženje je vazda blago povišeno, a čutila rade barem dvostruko brže nego inače kako bi upila što više krajobraza i pronašla čeljad koja bi nam mogla biti od pomoći na putu, poglavito kad zakaže GPS i mobilni vam se *zablesi* dok prelazite s tirenske na jadransku obalu. Međutim, straha nema, poglavito kad vas vozi hrvatska književnica i braniteljica Anita Martinac, čak i kad se naizgled izgubite, i to točno u trenutku kad pada mrak. Talijanski neloše razumijem, ali ga govoriti gotovo nimalo ne umijem, pa u Chietiju prvi put iskušavam vlastito (ne)znanje hoteći doznati kako se izvući iz labirinta uzmorskih cesta koje od Pescare vode do San Salva, odakle se ne bi trebalo biti teško dovući do Mundimitra. "Ortona?", pitam pred kioskom jednoga mještani-

na. "Aspetta che ci pensi... Francavilla! Francavilla", vikao je Matteo poput Kolumba kad je ugledao kopno u nepoznatoj američkoj (ne mijenjajte mi ovo, o lektori, to je intertekstualizam) luci za koju je mislio da je indijska, a mi zahvalno pokrenusmo kola. Zbunio nas je, međutim, stotinjak metara dalje smjerkaz po kojemu se u Francavillu dolazi i s lijeve i s desne strane. Izabراسmo desno na križanju staze i donekle se ospokojismo kad su se pred nama izredali Ortona i San Vito Chietino, no stalno nas je bunila činjenica da se udaljenost do Vasta prvo s 48 povećala na 50, pa poslije s 12 na 13 km... Kad ugledasmo natpis San Salvo, bijasmo presretni, no dočim uđosmo u labirint kružnih tokova, ponovno se zagubismo. Zaustavismo prvoga čovjeka i upitasmo ga kako doći do Mundimitra. Čovjek (poslije doznadosmo da se zove Roberto i prozvasmo ga Roberto Salvatore) nam je pokušao pokazati put, no ubrzo je shvatio da je to presloženo, sjeo je sa suprugom u kola, viknuo *Andiamo!*, izveo nas iz San Salva i uputio na cestu s koje se nismo mogli izgubiti. Vrlo brzo dođosmo do skretanja za Mundimitar i serpentinama pristigosmo u *misto* gdje su nas već dugo očekivali Francesca, Vesna i Stefano. "Putovali smo duže nego što su Hrvati veslali iz Dalmacije do Italije", našalili smo se dok smo se gostili u blagovaonici doma prerano preminuloga moliškohrvatskog veleposlanika Antonija Sammartina dok se s tarace pružao pogled na okol-

Velik je dobitak za molišku hrvatsku zajednicu da i stanovnici naselja u kojemu se hrvatski jezik čuva tek u tragovima žele biti dijelom hrvatskoga kulturnog kruga, i to u razdoblju kad je hrvatska moliška zajednica u iznimno teškome demografskom položaju jer najmlađi stanovnik Mundimitra ima devet godina (ukupno u četirima hrvatskim selima po popisu iz 2021. živi 2046 stanovnika, a 1951. bilo ih je 8471). U samome se Filiću na općinskoj zgradi vihori hrvatska zastava

na naselja poput Mundimitra smještena na vrhuncima i zvijezdama osuto nebo. Savršenoj je slici nedostajao tek jedan detalj. Antonio.

Za ne zabit ko bihmo, za znat ke jesmo

Iako je bilo vrijeme počinka nakon cjelodnevnoga putovanja, znatiželja mi nije dala mira te se odlučih prošetati do vrha brijege na kojemu je naselje smješteno. Dok sam prolazio pored kuća, uočio sam kako se u kućama pale svjetla poput ferala dok se lovi *na sviću* jer i mještani bijahu znatiželjni doznati tko ih to pohodi u sitne noćne ure. "Evo mene u Dalmaciji", rekoh sam za sebe dok sam grabio prema crkvi svete Luce (u kojoj se nalazi slika istoimene svete Andree Vaccara, pripadnika napuljske škole, čijim je uzorom glasoviti Caravaggio) i Jezikoslovno-književnome kafiću (i to postoji!) te čitao natpise sa stihovima domaćih pjesnika (kojih je, kako mi rekoše, četrdesetak na tristotinjak popisanih stanovnika Mundimitra; zimi je navodno tek stotinjak Mundimirćana) pomalo zavidan stanovnicima najpjesničijega grada na svijetu jer iako mi je rodni grad iznjedrio tri velika suvremena hrvatska pjesnika, njihovi stihovi ne rese ni jednu metkovsku ulicu ni trg.

Se gledam okolo kada bide sam, ke bide noća ol bide dan

Ujutro kad ustadoh kroz prozor ugledah odlomak mora pred San Salvom, a kad pogledah na izlasku prema kući preko puta, učinilo mi se da se miče pitar. Protrljao sam nekoliko puta oči potpuno svjestan da pio nisam dok nisam utvrdio da me sad motri znatiželjni susjed. Mahnuh mu rukom, a on pobježe u kuću. Uputih se tad prema mundimitarskome baru (svojevrsan trgovačko-kulturni centar) na doručak. Kako na putu do bara nisam čuo hrvatski, upitah se je li Antonio pretjerivao kad je govorio da u Mundimitru i mladi govore *na našo*, kako se naziva mjesni hrvatski idiom. Odgovor sam brzo dobio jer je Anitu pri narudžbi voćnoga soka mlada konobarica upitala: "Od praskve?" Vrlo su nam se brzo pridružili Francesca i Vesna, a za njima i Gabriele Blascetta. Vesna su

nas i Gabriele proveli Mundimitrom.

Se imat je sve imat

Vesna je druga supruga pokojnoga Antonija Sammartina, Zagrepčanka koja se doselila u Mundimitar te predavala hrvatski jezik mjesnim Hrvatima. Kad je tek pristigla u *misto*, ni talijanski ni moliškohrvatski nije poznavala, ali je s vremenom postala istinskom hrvatskom veleposlanicom u Molizeu i jednom od pronositeljica hrvatske moliške baštine. Pravi je užitek s njom razgovarati o prijevodoslovlju i književnosti, a kao domaćica nas je, uz Francescu, čitavo vrijeme upućivala u mjesne običaje, ali i talijanske navade posve tuđe našima. Uza svaku je mundimitarsku kućicu slagala priču iako tvrdi da je u *mistu* i danas strankinja te da samo s najbližima govori *na našo*.

Jena život, jena fat

Gabriele je moliški Hrvat oženjen za gradišćansku Hrvaticu Renate s kojom živi u Malome Borištofu u austrijskome dijelu Gradišća te s nama govori osobnim moliškohrvatskim idiomom kojemu je jezik nadgradnje gradišćanskohrvatski, pa ga prozvasmo Jurjem Križanićem. Toliki ga je užitek slušati da se upitah je li to ta *mišanca* (da ne rečem *koine*) od koje su nam pripadnici Ozaljskoga književnog kruga hotjeli načiniti književni jezik. Iz te *mišance* razabirem starinsku patinu, a dojma sam da je Gabrieleov hrvatski savršeno razumljiv od Hrvatskoga Groba do Kruča. Gabriele nas je odveo do kapelice svete Luce na predjelu Selo. Ondje su se navodno isprva doselili Hrvati te se tamo, čim se maškinom prokopa zemlja, naiđe na ljudske kosti.

Pri naše dida sve što su rekl, one riče in Croazia same su tekl

S Gabrieleom i Francescom (kćeri pokojnoga Antonija koja je asistenticom na Odsjeku za talijanistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu) popodne obilazimo drugo hrvatsko selo Filić. Put je do njega prepun rupa zbog brojnih klizišta. Zbog njih ne možemo do Kruča. Cesta se stalno popravlja (i Kolinda Grabar-Kitarović onomad je iskala da se mjesnim Hrvatima pripreme putovi i poravnaju staze), no priroda je zasad jača. Parkiramo nedaleko od crkve Svete Marije od Konstantinopola te nam Gabriele pokazuje Palatu i Tavelu (tal. Tavenna), još dva od ukupno petnaest sela u kojima se nekoć govorilo hrvatskim jezikom. U Palati i danas postoji hrvatski toponim Gradina te je u crkvi Svete Marije Nove urezan natpis o doseljenju Dalmatinaca iz 1531. Tavela je (uz Mundimitar, Kruč i Filić) 2017. proglašena četvrtim hrvatskim selom u kojemu živi hrvatska jezična manjina.

Dušo moja zala nemo bit, stvaru lipe čini mi vit

Hrvatski je najživlji u Mundimitru, nje se služi znatan broj Hrvata u Kruču, u Filiću je udio govornika nešto manji, a u Taveli je utvrđena prisutnost hrvatskih kulturnih i jezičnih prežitaka. Velik je dobitak za molišku hrvatsku zajednicu da i stanovnici naselja u kojemu se hrvatski jezik čuva tek u tragovima žele biti dijelom hrvatskoga kulturnog kruga, i to u razdoblju kad je hrvatska moliška zajednica u iznimno teškome demografskom položaju jer najmlađi stanovnik Mundimitra ima devet godina (ukupno u četirima hrvatskim selima po popisu iz 2021. živi 2046 stanovnika, a 1951. bilo ih je 8471). U samome se Filiću na općinskoj zgradi vihori hrvatska zastava, a Filićani su istinski poliglotti jer govore filički (hrvatski), sanfilički (mješavina talijanskoga i hrvatskoga) i *sanfeliciano* (talijanski). Dok obilazimo gradić, njegove crkve (ističe se crkva svetoga Feliksa pape iz IX. stoljeća, po kojoj je gradić nazvan) i kalice, susrećemo skupinu Filićana od kojih dvoje govori *na našo*, a jedna (rođena u Kruču) hrvatski ćićarija uglavnom kad se telefonski čuje sa sestrom. U razgovoru joj se s Gabrieleom hrvatske riječi brzo vraćaju te živo prepričava svoje uspomene iz razdoblja zabrane prodaje duhanskih proizvoda. Karabinjeri su joj, naime, u ladicu pronašli cigarete iako ih je bilo zabranjeno imati, no ona se obranila rekavši da su to muževe dimice (kako se mjesno zovu cigarete) te da se nju ne tiče gdje ih on i zašto drži. Budući da muž tad nije bio u Italiji, dakako da, u nedostatku dokaza, nije platila nikakvu kaznu. To mi je bio krunski dokaz da je dio Moližana pristigao iz Hercegovine.

Za te počot su iskal tvrdo ter su zabral ovi lipi brdo

Gabriele nam usput priča o tome kako ga među moliškim Hrvatima ponajviše smeta izraziti kampanilizam. Naime, zbog maloga su broja učenika ugašene škole u hrvatskim selima, a možda je barem jedna mogla opstati da su se stanovnici Mundimitra, Filića i Kruča dogovorili. Ovako djeca iz hrvatskih sela odlaze u školu u Montefalcone. Vrtić u Kruču još radi, ali je djece sve manje

jer se mladi sele u potrazi za poslom. U razgovor nam ponovno vraća Antonio Sammartino koji je jedinoga moliškohrvatskog romanopisca Nicolu Glioscu iz Kruča uporno pokušavao uključiti u rad Južnohrvatskoga ogranka Društva hrvatskih književnika kojemu moliškohrvatski književnici pripadaju, a od Gabrielea doznajem i kako je imao presudnu ulogu u uključivanje Tavele u moliškohrvatsku priču. Uostalom, na Antoniovu su grobu zapisane prve hrvatske riječi na mundimitarskome groblju.

Na našo – nostra lingua materna con il Croato e ili molisano si alterna

Na doručku idućega dana susrećemo Splićane: vrsnu poznavateljicu povije-

Uistinu je pravo čudo kako se hrvatski jezik održao pet stoljeća usmenim putem jer su liječnici i svećenici (tek je kardinal Šeper 70-ih godina prošloga stoljeća u Molize uputio hrvatske svećenike i časne sestre) u hrvatskim selima bili gotovo isključivo Talijani, a veze su s domovinom odavna bile pokidane, toliko da se zaboravilo narodno ime jezika

sti hrvatskoga iseljništva Branku Bezić Filipović, glazbenice Sanju Erceg Vrekalo, Vitu Vrekalo i Vangu Lučev te jezikoslovce Anamariju Sabatini i Josipa Lasića. Nešto malo poslije pridružio nam se Ivan Tepeš, zamjenik ravnatelja Hrvatske matice iseljenika. Francesca nam tumači da bi bez hrvatskih institucija (poglavito Središnjega ureda za Hrvate izvan RH) bilo jako teško išta organizirati. Skupa se upućujemo k Je-

zikoslovno-književnom kafiću u kojemu će se održati radni dio Međudržavnoga susreta hrvatske književnosti. Plakati me podsjećaju na činjenicu da je pljo(č) kanje igra zajednička Moližanima i Neretvanima, pa odmah zovem Ivicu Puljana da mi to potvrdi. Budući da u moliškohrvatskome ne postoji riječi *ljubav* i *voljeti*, s Vesnom komentiram kako je tim veća ta iznimna brojnost pjesnika iz Mundimitra, a Gabriele domeće kako je većina domaćih pjesnika tek u nekoliko posljednjih desetljeća svladala hrvatski slovo pisati na materinskome idiomu. Uistinu je pravo čudo kako se hrvatski jezik održao pet stoljeća usmenim putem jer su liječnici i svećenici (tek je kardinal Šeper 70-ih godina prošloga stoljeća u Molize uputio hrvatske svećenike i časne sestre) u hrvatskim selima bili gotovo isključivo Talijani, a veze su s domovinom odavna bile pokidane, toliko da se zaboravilo narodno ime jezika.

Upravo su činjenicu da su Hrvati privremeno zaboravili narodno ime jezika pokušali iskoristiti naši istočni susjedi, ali i neki naši *svejedničari* (kako nazivam one koji drže da je jeziku svejedno u toj mjeri da je i ime jezika nevažno). Naime, čak i jedan dio hrvatskih jezikoslovaca počesto tvrdi kako moliški Hrvati ne bi ni znali da su Hrvati da im mi to mi sami nismo rekli. Ostaje pitanje otkud onda povijesni toponimi *Porto Croatico* i *Valle Croatica* na Garganu u obližnjoj Apuliji te zašto, kako nas je uputio svećenik i književnik iz Mundimitra don Angelo Gabriele Giorgetta, Hrvate njihovih sunarodnjaci iz Molizea oduvijek nazivaju *naša čeljad iz one bane mora*. Uostalom, moliške su Hrvate obilazili i pripadnici drugih južnoslavenskih naroda i neki naši domaći izdajnici, pa ih nisu uspjeli preobratiti.

Kano dobra mat ga ziblje, on je naš lipi jezik

Tijekom radnoga dijela susreta razvila se vrlo zanimljiva rasprava o budućnosti moliškohrvatskoga. Lucio Piccoli (jedan od pokretača časopisa *Naš jezik* 1967.) pritom je zagovarao moliškohrvatsko jezično čistunstvo (nikako talijanski *papa*, samo hrvatski *otac*; hrvatski je *Marija*, talijanski *Maroja*) barem u pismenome stvaralaštvu pokazavši kako se opisi-

vačko-propisivački prijepori ne odnose nužno samo na standardne jezike, nego i na mjesne, poglavito manjinske idiome koji bi se, da nema neke vrste zapreke, u prvome koraku prometnuli u manjinske idiome s leksikom službenoga jezika (pokojni Petar Šimunović takve je idiome nazivao rastrojenim jezicima), a u drugome posve stopili sa službenim jezikom. Dokaz su za to i izumrli moliškohrvatski govori u 12 jezično potpuno potalijančenih hrvatskih sela, pa dobro promislite kad vam se obrate proroci *svejedničarske* provenijencije uz potporu mjesnih aktivista (znam jednoga takva na Braču koji je stvorio čitavu sljedbu) koji bi od govora svakoga zaseoka učinili zaseban jezik samo da ga izdvoje iz hrvatskoga jezičnog bića.

Povidaj stari, povodaj kokodi će te slušat, štokodi do tebe će ostat

Nakon rasprave uživali u pjesmama moliškohrvatskih pjesnika, među kojima prepoznah znanca s bokokotorskoga susreta Lucia Carusa, profesionalnoga vozača koji pjesme piše na odmorištima. Razgovori su se za objedom nastavili: Lucia Piccolija zanimalo je međunarodno stanje u Mostaru o kojemu ga je izvijestila Anita Martinac, a ja sam se našao za moliškim rubom stola na kojemu se govorilo o maslinama i lozi, iskalo bračko-moliške zajedničke riječi, kojih je iznimno mnogo, te pričalo gončice (brački: stvarne i na stvarnosti utemeljene priče), a utvrdili smo i da je oronim *Kičero* u Mundimitru etimološki srodan oronima *Kičer* u Popovu i Makarskome primorju. Bračka mi polovica Moližane znatno bolje razumije od neretvanske, ali su Moližanima bliže neretvanske gončice od bračkih.

Vraca tvorene svitu, srcu do čeljadi za jenu dušu samu

Popodne smo se suočili s mundimitarskom zbiljom. 'Nima vode. Imaše je ti?', upitala je jedna nonica djevojku u baru. Što sad? Vesna i Francesca zovu sve službe, a meni se ukazala jezikoslovna posvuduša ili Stipe Legenda hrvatskoga jezikoslovlja Josip Lasić (promatrao je ples Maora iza Tuđmana tijekom posjeta

Novome Zelandu i grlio Modrića nakon Kolinde u Rusiji), u čijemu je apartmanu bio hidrofor. Anamaria, Josip i ja izmjenjivali smo se u njegovoj kupaonici dok se vlasnica apartmana križala nadajući se da nismo u kakvu višestruku čudorednom prekršaju. Josip je time zavrijedio nadimak San Giuseppe di Aquaviva. Navečer smo posjetili pitoreskni primorski gradić Vasto. Budući da je ovo priča o Moližanima, izdvojit ću tek podatak da je u tome gradu gotovo čitava crkva

Moližani su se jako teško odrekli svojega zavičaja. Kad su njihove pretke tjerali iz Neretvanske krajine, oni su s Pelješca upadali na zaposjednuto tursko ozemlje, a kad ih je Dubrovačka Republika u tome zapriječila, zalijetali su se iz Apulije te se uz pomoć rodbine koja je ostala na ognjištu borili protiv Osmanlija. Ako ni zbog čega, onda zbog toga moliška grana hrvatskoga roda ne će propasti

svetoga Petra izgrađena u X. stoljeću "u crvenicu propala" zbog klizišta te je od nje ostao tek prednji zid.

Koko vrimena je proša, sime je još vaš

Sutradan smo posjetili moliško marijansko središte Canneto, a popodne sam se odlučio osvježiti u novootvorenome bazenu. Moj je problem s Talijanima uvijek bio u mjerama, od broja cipela, pa nadalje. Tako mi je i ovaj put bazen bio preuzak, pa sam ga gotovo preskočio. Srećom nisam jer bih skočio divnjama na ležaljka u krilo, pa bi me karabi-

njeri morali štititi od njihovih momaka i muževa, koji ih ipak nije bilo previše jer su brali jagode (jagodama Moližani zovu kupine). Uz bazen susrećem Mašu koja mi pokazuje Rumunjku koja je u Mundimitru naučila hrvatski, a navodno su ga naučili i neki doseljeni Albanci. Jednostavno drukčije nisu mogli opstati u *mistu*. Tek nekoliko sati poslije i staro će se i mlado susresti na pjesničkoj manifestaciji *Večera na našo* (moliškohrvatski jezik ne poznaje srednji rod, pa je večer večera). Manifestacija se zbiva na mjesnome Narodnom trgu (Piazza del popolo) koji izgleda poput malih Prokurativa. Osim što ispunje sam prostor trga, ljudi doslovno vise s balkona, glasno komentiraju sve i svakoga te pažljivo oslušuju hrvatske riječi. Moliškohrvatski pjesnici imaju i tu sreću da im se pjesme u zborniku *S našimi riči* odmah prevedu na talijanski (jedan od triju jezika, uz hrvatski i latinski, kojim je napisan najveći dio hrvatskih književnih djela), pa su i dostupnije širemu krugu čitatelja. Dok sjedim i razgovaram s Josipom, prilazi nam jedna gospođa i viče 'Ja vas sve razumim'. S leđa me tapše druga i pozdravlja s *Crna Gora*, a ja odvracam s *Boka kotorska* (silno voli Kotor i Tivat, a čula je da sam često tamo). Na trgu susrećem i Lorenza Blascettu i Gianluciu Miletija s kojima sam se družio u Dubrovniku. Ozračje je pravo dalmatinsko, živo, svatko sve komentira, ali kad krene čitanje hrvatske poezije, svi zamuknu. Žiri, sastavljen od članova iz svih triju gradića u kojima se još govori moliškohrvatski, vrlo ozbiljno pristupa poslu. Priredbom savršeno dirigira Francesca, nadam se buduća stalna zaposlenica Odsjeka za talijanistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, čime bi moliški Hrvati dobili domaćega sveučilišnog profesora. Bez dramaturgije, dakako, ništa. Drugonagrađena Ilaria Giorgeta nije očekivala nagradu, pa su je tražili po mundimitarskim kalama. Budući da sam dodjeljivao tu nagradu, u jednome sam trenutku upitao: 'Hoću li ja ponijeti nagradu sa sobom?' Nakon tih smo riječi isprva vidjeli Ilarijino lice, a zatim i smiješak. Prvonagrađenu je Emanuelu Pasciullo iz anonimnosti (pjesmu nije potpisala) izvukao veliki pljesak te je kroz suze govorila o vlastitu ocu i ocu svojega muža kojima je posvetila pje-

smu. Fešta je potrajala do dugo u noć. Samo je jedna članica naše ekspedicije lošije spavala jer su joj se silno svidjele kobasice mjesnoga mesara, a nije bila sigurna hoće li se mesar sjetiti da joj ih treba pripremiti prije puta.

Prosim čeljad ke se vrnú si hoću ostat reču keja

I što reći na kraju ovoga puta? Moliški Hrvati imaju sreću da se pojavila jedna obitelj zahvaljujući kojoj su im u tride-

setak godina, da se poslužim riječima Stjepana Šešelja, približene daljine prekojadranske Hrvatske. Tragično stradala Agostina Piccoli udarila je temelje pisanju ključnih moliškohrvatskih jezičnih priručnika. Njezin je rad nastavio neumorni moliški veleposlanik u Hrvatskoj Antonio Sammartino uz pomoć druge supruge Vesne Ljubić Sammartino, samozatajne neslužbene hrvatske veleposlanice u Mundimitru, a Agostinina i Antoniova kći Francesca u malo je vremena postala veleposlanicom moliških Hrvata u Zagrebu. Moj je prijatelj Julio često govorio da mu je da bi nešto postigao dovoljno troje ljudi. Njemu je dobar dio života nedostajao treći, a Moližani imaju ovaj trolist i nebrojene druge (stare i mlade) koji skrbe za svoj *lipi jezik*. Naše *stare riče* žive u moliškima, a pogled iz kuće Sammartinovih prema San Salvu toliko je sličan pogledu s vidonjskih Gomila prema Neretvinu ušću da ujutro nisam bio posve siguran budim li se u Zažablju ili u Molizeu. Uostalom, Moližani su se jako teško odrekli svojega zavičaja. Kad su njihove pretke tjerali iz Neretvanske krajine, oni su s Pelješca upadali na zaposjednuto tursko ozemlje, a kad ih je Dubrovačka Republika u tome zapriječila, zalijetali su se iz Apulije te se uz pomoć rodbine koja je ostala na ognjištu borili protiv Osmanlija. Ako ni zbog čega, onda zbog toga moliška grana hrvatskoga roda ne će propasti.

NOVA NOVO NOVO

KRVAVA ČETINA

Ivan Kozlica

(drugo neizmijenjeno izdanje)

Knjiga opisuje masovne pokolje na prostoru cetinskoga kraja i Poljica u Drugome svjetskom ratu, donosi popise žrtava i mnoštvo izvornih svjedočanstava.

Cijena knjige: **45 eura** + poštarina
Knjigu možete naručiti na broj 098 479 201

